

Arkivsaksnr. 26/1061

<u>Sak</u>	<u>Utvalg</u>	<u>Dato</u>
010/26	Sametingets plenum	10.03.2026-13.03.2026
001/26	Nærings- og kulturkomiteen	24.02.2026-26.02.2026

Vedlegg

UiT-Rapport_Sjøsamenes rettigheter til fiske i det tradisjonelle samiske bosettingsområdet_24_10_2025

Saksframlegg og vurdering

Saken omhandler bruk av levende marine ressurser i det tradisjonelle samiske bosettingsområdet. Formålet med saken er å gi Sametingets plenum en overordnet framstilling av status og utviklingstrekk innen de samiske marine næringene, med hovedvekt på fiske etter marine og anadrome arter som torsk, sei, kongekrabbe, laks og andre kystnære ressurser, samt gi grunnlag for å løfte enkelte prinsipielle spørsmål til politisk behandling.

1. Situasjonsbeskrivelse for de samiske fiskeriene

De samiske fiskeriene er i hovedsak kjennetegnet av små fartøy, kombinasjonsnæringer og sterk lokal forankring i kyst- og fjordsamfunn. Fordi det er store økonomiske interesser som ønsker tilgang til arealene og de fornybare ressursene i havet, må det jobbes kontinuerlig med å opprettholde livskraftige og produktive økosystemer, samt sikre tilgang til både fiskeplasser og -kvoter for fiskere i samiske områder.

1.1 Utviklingen på enkeltområder

Etter at Fjordfiskerinemnda i 2023 anbefalte at Lødingen kommune og gamle Tjeldsund kommune burde innlemmes i virkeområdet for kystfiskeordningen (SFR-området), vedtok Sametinget i 2024 å arbeide for en utvidelse av SFR-området med disse kommunene. Sametingsrådet har hatt konsultasjoner med Nærings- og fiskeridepartementet og i desember 2024 ble Lødingen og hele Tjeldsund kommune innlemmet i ordningen.

Sametinget har gjentatte ganger tatt opp problematikken med at båter over 15 meter gis dispensasjon til å fiske innenfor fjordlinjene, sist på Reguleringsmøtet i november 2025. Fiskeridepartementet viser til at silda har vært

vanskelig tilgjengelig utenfor fjordlinjene de siste årene og dispensasjon har derfor vært regnet som nødvendig for å sikre at den største flåten får fisket opp kvotene sine. Sametinget mener imidlertid at hyppige dispensasjoner kan gå på bekostning av samiske interesser og bærekraftig høsting av kystnære bestander. For eksempel kan fisket som dispensasjonene medfører utgjøre en mulig risiko for overbeskatning av kysttorsk og lokale sildestammer. Saken reiser minst to spørsmål. Det ene er om dispensasjoner som gis er forenlig med de hensyn fjordlinjereguleringa skal ivareta. Under reguleringsmøtet i 2025 opplyste for eksempel Fjordfiskerinemnda at de hadde fått melding fra fjordfiskere om at de hadde tapt garn i nota til sildebåter. Det andre spørsmålet er om lovgivningen hjemler for å gi så mange dispensasjoner som det gjøres i dag. Forskriften sier at Fiskeridirektoratet i særlige tilfeller kan gjøre unntak fra forbudet. Spørsmålet er om regelmessige dispensasjoner kan regnes som «særlige tilfeller» eller om det er med på å uthule lovgivningen. Sametinget vil samarbeide med Fjordfiskerinemnda om å få framskaffet et bredere kunnskapsgrunnlag med sikte på å hindre at sjøsamiske interesser blir skadelidende.

Sametinget har vært observatør på Fjordfiskerinemndas møter i 2025. Fiskeridirektoratet fungerer som sekretariat for nemnda. Fjordfiskerinemnda har hatt et årlig budsjett på kr 350 000. Fiskeridirektoratet har i tillegg budsjettert med at nemnda ved behov kan disponere inntil kr 350 000 i utredningsmidler. Sametinget vil følge og støtte nemndas arbeid videre.

Sametinget har flere ganger bedt Fiskeridirektoratet og Nærings- og fiskeridepartementet om å konsultere øvrige samiske interesser når de fastsetter de årlige fiskerireguleringene. Sametinget har også påpekt at den samiske fiskeriorganisasjonen Bivdu, som representerer mange samiske fiskere, bør få økonomisk og praktisk støtte fra staten. Dette vil hjelpe dem å utvikle seg og delta i beslutningsprosesser. Sametinget ønsker at både direktoratet og departementet sørger for at Bivdu får mulighet til å delta i konsultasjoner om fiskerireguleringer.

De siste årene har Sametinget støttet Bivdu med over to millioner kroner gjennom søknadsbaserte ordninger og i overkant av to millioner kroner i direkte tilskudd/driftsstøtte. Sametinget mener at en slik driftsstøtte er noe regjeringen burde tatt ansvar for.

Det er en sterk underrepresentasjon av kvinner i fiskeriene i Norge, både i flåteleddet og blant tillitsvalgte i næringsorganisasjonene, jf. Nofima-rapport 15/2021 «Bedre likestilling i fiskeriene – Momenter til strategier for likestilling i fiskerienes fangstledd». For å sikre stabil rekruttering og rettferdig fordeling av goder, må kjønnsbalansen i fiskeriene bedres. Kvinnefiendtlige holdninger henger igjen i fiskerinæringen og er til skade både for enkeltmennesker og for hele det samiske samfunnet.

I mars 2025 arrangerte Sametinget et møte om fiskeripolitikk i Sametingets parlamentsbygning i Karasjok. Møtet fant sted både fysisk og digitalt og samlet representanter fra kystkommunene i Finnmark, Finnmark fylkeskommune, nylig oppnevnte medlemmer til Fjordfiskerinemnda og relevante fiskeriorganisasjoner, inkludert Norges Kystfiskarlag og Bivdu.

1.2 Situasjonen rundt reguleringer og kvoter

Den nordøst-arktiske torskbestanden er den viktigste økonomiske ressursen for fiskeriene i samiske områder. For 2026 hadde Havforskningsinstituttet anbefalt et kutt på 21% i kvoten. Fiskeriatvaten mellom Norge og Russland for 2026, som ble framforhandlet gjennom Den blandete norsk-russiske fiskerikommisjon med deltakelse fra blant annet Sametinget, har fastsatt en totalkvote for nordøst-arktisk torsk i 2026 på 285 000 tonn. Dette innebærer en nedgang på 16 prosent sammenlignet med 2025-kvoten, og er det laveste kvotenivået siden torskekrisen tidlig på nittitallet. I henhold til avtalen skal totalkvoten av torsk fordeles mellom Norge, Russland og tredjeland etter samme prinsipper som tidligere år, noe som medfører at Norges del av kvoten for 2026 vil utgjøre 139 827 tonn.

I 2025-sesongen fikk vi en underutnyttelse av avsetningen i kystfiskeordningen. Fartøykvoten fra årets start var 3 tonn. Utover våren prøvde Sametinget å få Fiskeridirektoratet til å øke fartøykvoten for å sikre at hele avsetningen ble utnyttet. Fiskeridirektoratet responderte ikke på dette. I forbindelse med konsultasjoner for reguleringene i 2026 tok

Sametinget opp denne problematikken. Etter konsultasjonene ga Fiskeridirektoratet 03.11.25 et fartøykvotetillegg på to tonn. Likevel forble ca. 20% (646 tonn) av avsetningen ikke utnyttet i 2025.

Et nytt moment ved reguleringene for 2026 er at Fiskeridirektoratet etter anmodning fra Sametinget, kom med en vurdering av om reguleringene har lagt vesentlig vekt på samisk bruk og hva denne bruken har å si for samiske lokalsamfunn (jf. havressursloven § 11 sjette ledd). Bakgrunnen for at Sametinget ba om en konkret vurdering var at med så lave kvoter som det er i åpen gruppe i dag, kan stå i fare for at det materielle grunnlaget for samisk kulturutøvelse ikke sikres. I så fall vil det være grunn til å øke avsetningen til kystfiskeordningen. Vurderingen fra Fiskeridirektoratet ble i år overordnet og nokså generell. Direktoratet trakk blant annet fram at økende torskepriser har kompensert for kvotenedgangen så langt. Sametinget har uttrykt forventninger om at denne vurderingen gjøres grundigere i kommende år for å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur.

Selv om økte priser på torsk i stor grad har kompensert for nedgangen i kvotene for fiskerne, skaper et lavt kvotenivå også vanskeligheter for driften til mottakene og videreforedlingsvirksomhetene på land. Med lave kvoter blir sesongene kortere og driftsgrunnlaget mindre. Den minste fiskeflåten er avhengig av en desentralisert mottaksstruktur for at flest mulig skal kunne drive fiske i sine nærområder. Sametinget har oppnevnt et styremedlem i Bivdu til utvalget som skal gjennomgå og vurdere pliktsystemet for torskeførere. Dersom man får til et system for å opprettholde leveringsforpliktelsene, vil det gi et bedre grunnlag for drift av mottak og lokal videreforedling.

Etter tre år med fiske etter lodde i Barentshavet ble loddefisket stengt både i 2025 og 2026. Sametinget har argumentert for at det ikke burde tillates et direkte fiske etter lodde fordi dette vil kunne virke negativt inn på det viktige loddetorskefisket langs kysten av Finnmark på våren.

Kvoten for kongekrabbe i det kvoteregulerte området i Øst-Finnmark gikk litt opp i 2025, men er i 2026 tilbake på samme nivå som i 2024. Sametinget, Bivdu og Øst-Finnmark Kystfiskarlag har sammen overfor Nærings- og fiskeridepartementet krevd at det må settes i gang et arbeid med en ny kongekrabbemelding, da omstendighetene og reguleringene har endret seg på en slik måte at man har beveget stadig lengre unna prinsippet om at den som er plaget av kongekrabbe i sitt ordinære fiske, er den som skal nyte godt av ressursen.

Hysekvotene nord for 62°N gikk noe ned i fjor, men øker i 2026 til nivået fra 2024. Kvotene utnyttes nå fullt ut både i lukket og åpen gruppe. Det er gode priser på hyse, med en stigende tendens. Utviklingen kan minne om torskefisket der kvotene har gått ned og prisene opp. Bestanden av sei nord for 62°N er vurdert godt over føre-var-nivå og har vært økende i en relativt lang periode. Kvotene er ikke fullt utnyttet og spesielt i åpen gruppe og i lukket gruppe under 11 meter er utnyttelsesgraden bare på omkring 60 %. Prisene på sei har omtrent fordoblet seg de siste fem årene.

Som et ledd i en aktiv fiskeripolitikk gir Sametinget tilskudd til kjøp av båt og bruk, samt etablering av infrastruktur på land for blant annet mottak av fisk. I budsjettet for 2026 har Sametinget satt av fire millioner kroner i søkerbaserte tilskudd til marine næringer. Selv om det er vanskelig å måle effekten av tilskuddene på samfunnsnivå, er det lite tvil om at tilskuddene har hatt en positiv effekt for utviklingen i mange sjøsamiske lokalsamfunn.

1.3 Forvaltning av sjøarealer

Sametinget deltar aktivt i forvaltningen av arealer i fjord- og kystområdene. Forvaltningen skjer i stor grad gjennom plan- og bygningsloven der kommunene er ansvarlig for å utrede og vedta planer. Sametinget er høringsinstans for kystsoneplaner og enkeltsaker som for eksempel reguleringsplaner og dispensasjonssaker. All planlegging skal etter loven sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv.

Dersom Sametinget mener at tiltak som foreslås vil få vesentlige negative konsekvenser for utøvelse av samisk kultur og næringer, kan Sametinget fremme innsigelse til en plan. I de fleste tilfeller gjelder innsigelser i sjø etablering av oppdrettsanlegg i gyte- og oppvekstområder for fisk og/eller på gode fiskeplasser. Argumentasjonen fra Sametinget er som oftest at anleggene vil ha negativ innvirkning for fiske som næring og kultur både for yrkesfiskere og fiske til egen husholdning. Sametinget legger i stor grad vekt på innspill fra fiskere, organisasjoner og lokalbefolkning. Kommunene

endrer noen ganger planene etter høringer eller det blir meklinger for å komme til enighet. I et fåtall tilfeller går planen til departementet for avgjørelse.

Etter de siste årenes utvikling i konsultasjonslovgivningen (2021), der kommuner og fylkeskommuner har konsultasjonsplikt overfor representanter for berørte samiske interesser i saker om lokale forskrifter og andre beslutninger eller tiltak som vil kunne påvirke samiske interesser direkte, er det større muligheter for fiskere, organisasjoner og lokalbefolkning å komme tidlig på banen i plansaker for å prøve å hindre negative konsekvenser for samisk kultur og næringer.

2. Reguleringer gjeldende for 2026

2.1 Åpen gruppe

Med tilrettelegging for samiske interesser som utgangspunkt, har det vært fritt fiske på både hyse og sei for den minste kystfiskeflåten (åpen gruppe) nord for 62°N fra årets start (med garanterte fartøykvoter i bunn). På grunn av reduksjonen i den totale bestanden av torsk nord for 62°N fikk åpen gruppe, i likhet med alle andre lengdegrupper, redusert sin torskekvote i 2026.

I 2026 kan fartøy med adgang til å delta i åpen gruppe nord for 62°N fiske og lande følgende kvanta torsk:

Fartøylengde	Maksimalkvote (tonn)	Herav garantert kvote (tonn)
Under 8 meter	4,0	3,0
8 – 9,99 meter	5,6	4,2
10 meter og over	6,4	4,8

2.2 Kystfiskeordningen

Avsetningen til Kystfiskeordningen (som er et tilleggskvantum torsk for fiskere bosatt i samiske områder med fartøy som fisker i åpen gruppe nord for 62°N) holdt samme nivå i 2026 som året før, dvs. 3.000 tonn. Ettersom kvoten ble underutnyttet i 2025 ble fartøykvoten (etter enighet med Sametinget) økt fra 3 til 3,5 tonn fra årets start. Det ble i konsultasjoner også enighet om at Fiskeridirektoratet i samråd med Sametinget kan øke fartøykvoten, dersom det ligger an til at hele avsetningen ikke tas i bruk.

I 2026 utgjør avsetningen til Kystfiskeordningen om lag 2,15 % av norsk totalkvote, noe som er en historisk høy andel (Stortinget har vedtatt at avsetningen alltid skal utgjøre minst 0,9 % av totalkvoten). Videre medfører dette at det tilgjengelige kvotegrunnlaget for fartøy i åpen gruppe torsk nord for 62°N med eier er bosatt i SFRområdet (virkeområdet for Kystfiskeordningen) nå er svært mye høyere enn tilfellet er for eiere bosatt utenfor SFR-området. Den garanterte torskekvoten for fartøy under 8 meter i åpen gruppe nord for 62°N utgjør for eksempel kun 3 tonn. I motsetning til samme type fartøy i SFR-området som har 6,5 tonn.

2.3 Annet

Overordnet sett har gjeldende reguleringer fra 2025 stort sett blitt videreført for 2026. Selv om kvotemeldingen i stor grad sørget for å videreføre eksisterende politikk, så er det verdt å merke seg at kvantumet til torsk åpen gruppe nord for 62°N nå vil tas fra topp, før fordeling mellom konvensjonell gruppe og trål, og at avsetningen til Kystfiskeordningen igjen er sikret et minimum på 3 000 tonn.

Som et rekrutteringstiltak ble det innført et garantert kvotetillegg for fiskere under 30 år i åpen gruppe. Kvotetillegget har de siste årene ligget på omkring 50 %. Aldersgrensen for tillegget er økt til 40 år for kvinnelige fiskere.

Reguleringene for fangst av kongekrabbe i 2025, ble i all hovedsak videreført i 2026, inkludert kravet om å ha omsatt annen fisk for 200 000 kroner for å få full kongekrabbekvote. Avhengig av utvikling av nye redskaper kan det bli en mulighet å inkludere omsetning fra pukkellaks i kvalifiseringsgrunnlaget for kongekrabbekvote.

Det geografiske området i Finnmark hvor fisket etter laks med faststående redskaper i sjøen er forbudt ble, av hensyn til Tanalaksen, ytterligere utvidet i fra og med 2025. Sjølaksefiskerne i hele Øst-Finnmark, samt store deler av Vest-

Finnmark, er dermed satt på land uten mulighet til å bedrive denne viktige formen for sjøsamisk kultur- og næringsutøvelse.

Sametinget har i 2025 gjennomført konsultasjoner med Miljødirektoratet om forskriftsendringer for regulering av fiske etter laks i sjø i samiske områder. Sametinget krevde også å få gjennomføre samlede konsultasjoner om regulering av alt fiske etter laks i sjø i samiske områder, inkludert avbøtende tiltak for bortfall av fiske og endring av framtidige reguleringsprosesser. Bakgrunnen for kravet var at Sametinget mente at samiske rettighetshavere og naturgrunnlaget for samisk kultur ikke var godt nok ivaretatt i forslag til reguleringer og avbøtende tiltak. Kravet om å gjennomføre konsultasjoner med en slik helhetlig tilnærming ble avvist av departementet. Forskrifter for regulering av fiske etter laks i elv ble fastsatt av direktoratet, mens det ble gjennomført avsluttende konsultasjoner (uten enighet) mellom berørte samiske interesser og direktoratet hvor Sametinget deltok som part.

3. Samiske fiskerettigheter

Sametinget legger til grunn at fiske i samiske områder ikke bare er næringsvirksomhet, men også en sentral del av utøvelsen av samisk kultur. Sametinget viser til statens folkerettslige forpliktelser overfor samene som urfolk, samt tidligere arbeid knyttet til kyst- og fjordfiske, herunder Kystfiskeutvalgets anbefalinger og Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

UiT har på oppdrag fra Sametinget utarbeidet et oppdatert kunnskapsgrunnlag om sjøsamiske fiskerettigheter. Kunnskapsgrunnlaget er en del av arbeidet i Sametingsrådets målsetning om å sikre retten til marine ressurser i tradisjonelle samiske områder gjennom lovendringer. Rapporten er skrevet av professor Irene Dahl og førsteamanuensis Endalew Lijalem Enyew ved Det juridiske fakultet. Rapporten slår fast at Norge har både folkerettslige og menneskerettslige forpliktelser som må følges opp i lovverket. Dagens regelverk gir ikke tilstrekkelig vern av sjøsamisk kultur og livsgrunnlag. Internasjonale menneskerettsnormer beskytter urfolks selvbestemmelse, kulturell integritet, eiendomsrett og rett til konsultasjon og deltakelse, inkludert prinsippet om fritt og informert samtykke (FPIC). Disse normene omfatter sjøsamenes rett til fiske i marine områder.

Rapporten viser at havretten (UNCLOS) gir Norge full suverenitet i indre farvann og frihet til å etablere eksklusive fiskeområder for sjøsamenes innen rammene av internasjonale regler. Forskerne anbefaler en integrert tilnærming der menneskerettighetene styrer tolkningen av havrettslige regler. Rapporten viser videre til Høyesteretts dom i Fosen-saken (2021), der reindriftssamenes rett til kulturutøvelse ble krenket etter SP artikkel 27. Forskerne mener dommen har betydelig overføringsverdi til sjøsamiske rettigheter: Inngrep som samlet sett vesentlig svekker muligheten for sjøsamisk kulturutøvelse som reguleringer, kvotesystemer eller industrielle inngrep i fjordene kan innebære brudd på menneskerettighetene.

Rapportens anbefalte tiltak:

- Lovfesting av retten til fiske og en fjordrett for lokalbefolkningen
- Styrket medbestemmelse gjennom et regionalt organ med reell beslutningsmyndighet
- Utvidet konsultasjonsrett for sjøsamiske organisasjoner som Bivdu
- Mer forutsigbare kvoter som sikrer husholdningsgrunnlag
- Krav om konsekvensutredninger ved inngrep i fjorder og kystsoner, inkludert kumulative effekter – for eksempel ved gruvedrift på havbunnen og sjødeponi for avgangsmasser fra gruvedrift på land (som i Repparfjorden)
- Integrert tolkning av havrett og menneskerettigheter

Sametingsrådet vil følge opp disse anbefalingene slik at relevante statlige organer tar disse funnene og anbefalingene på alvor. Rapporten må også ses i sammenheng med anbefalinger fra Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM) i Temarapport 2016, Sjøsamenes rett til sjøfiske. Der sies det at sjøsamenes rett til fiske som en del av deres kulturutøvelse og basert på deres historiske fiske, bør lovfestes. Det samme gjelder retten til en positiv forskjellsbehandling ved tildeling av kvoter og tilsvarende, hvis dette er nødvendig for ivaretagelsen av sjøsamenes materielle kulturgrunnlag.

Som et ledd i Sametingets satsning på styrking av samiske rettigheter har Sametinget satt av nesten tre millioner kroner i budsjettet for 2026 til søkerbaserte tilskudd til prosjekter for samiske rettigheter til arealer og ressurser. Blant annet kan man søke tilskudd til prosjekter og tiltak knyttet til veiledning og forundersøkelser for krav om kollektive rettigheter overfor Finnmarkskommisjonen, herunder rettigheter til fiskeplasser i sjø- og fjordområder.

4. Internasjonal fiskeripolitikk og urfolksrettigheter

4.1 Bakgrunn og relevans for Sametingets fiskeripolitikk

Forvaltningen av marine ressurser i det tradisjonelt samiske bosettingsområdet skjer innenfor rammene av internasjonalt samarbeid og internasjonale kunnskapsregimer. Utviklingen av kunnskapsgrunnlag og rådgivning på internasjonalt nivå har i praksis stor betydning for hvilke forvaltningsvalg statene gjør nasjonalt, herunder valg som direkte påvirker samiske fiskerier og samiske rettigheter. Det internasjonale havforskningsrådet (ICES – International Council for the Exploration of the Sea), som er en mellomstatlig organisasjon bestående av 19 medlemsland rundt Nord-Atlanteren (deriblant Norge), har i denne sammenheng stor betydning.

ICES leverer vitenskapelige råd om tilstand og bærekraftig bruk av marine økosystemer, og disse rådene utgjør et sentralt beslutningsgrunnlag for fiskeriforvaltningen i medlemslandene, både nasjonalt og i internasjonale forhandlingsprosesser. Fordi ICES leverer råd til Norge, har rådene som ICES gir også stor betydning for forvaltningen av marine ressurser i de samiske områdene i Norge.

ICES har tradisjonelt levert råd basert på naturvitenskapelige vurderinger, særlig innen bestandsbiologi og økosystemdynamikk. Samtidig har det over lengre tid vært uttrykt et ønske fra samfunnsvitenskapelige forskningsmiljøer om å bidra til ICES sitt kunnskapsgrunnlag, blant annet når det gjelder sosiale, kulturelle og rettslige konsekvenser av fiskeriforvaltningen.

4.2 Nye muligheter for påvirkning i ICES

ICES har de senere årene igangsatt en revisjon av interne retningslinjer og arbeidsformer, med mål om å utvikle organisasjonen i en mer inkluderende retning. Dette har blant annet kommet til uttrykk ved at ICES har åpnet for bidrag fra samfunnsvitenskapelige fagmiljøer gjennom sin årlige forskningskonferanse (ICES Annual Science Conference).

I 2025 ble det for første gang arrangert en egen sesjon på forskningskonferansen som blant annet hadde urfolks kunnskapssystemer som tema, der urfolkskunnskap ble løftet fram som et relevant bidrag til forståelsen av marine økosystemer og bærekraftig forvaltning. Sametinget deltok i denne sesjonen og ga uttrykk for at urfolk ikke bare bør kunne bidra med kunnskap, men også gis reell medvirkning i utviklingen av kunnskapsgrunnlaget og i styringen av organisasjonen. Sametinget har gjennom samtaler med ICES sitt sekretariat og generalsekretær, samt medlemmer av ICES-rådet (ICES Council), luftet ideen om at permanent urfolksdeltakelse i ICES sine besluttende organer burde være mulig. Oppnåelse av dette vurderes å være innenfor rekkevidde, forutsatt at det gjøres et målrettet og langsiktig arbeid med påvirkning, kapasitetsbygging og etablering av formelt samarbeid med andre urfolk i ICES sitt virkeområde.

4.3 Behovet for urfolkskunnskap og samfunnsvitenskap i fiskerirådgivningen

Sametinget legger til grunn at bærekraftig forvaltning av marine ressurser i urfolksområder ikke kan baseres utelukkende på naturvitenskapelige vurderinger. Forvaltningen må også ta hensyn til urfolks tradisjonelle kunnskapssystemer, fiskerienes betydning for kultur, språk og samfunnsliv, samt statenes folkerettslige forpliktelser overfor urfolk. Sametingsrådet mener det er et betydelig behov for at ICES også utvikler samfunnsvitenskapelige råd, blant annet om hvordan fiskeriforvaltningen (der det er relevant) kan bidra til at medlemslandene oppfyller sine forpliktelser etter folkeretten, herunder urfolks rett til kulturutøvelse, deltakelse og medbestemmelse. En slik utvikling vil kunne styrke beslutningsgrunnlaget for nasjonale myndigheter, og bidra til mer helhetlige og rettighetsbaserte forvaltningsløsninger i områder der fiskeriene utgjør et sentralt materielt grunnlag for urfolks kultur.

4.4 Bygging av internasjonale urfolksallianser på fiskeriområdet

Sametingsrådet har en målsetting om at samiske rettigheter skal inngå som en integrert del av Sametingets internasjonale arbeid, blant annet gjennom etablering av allianser, samarbeid og felles initiativ med andre urfolk.

På fiskeriområdet er det behov for å arbeide for etablering av en formell fiskeripolitisk urfolksallianse i Nord-Atlanteren, bestående av urfolk med tilknytning til marine ressurser innenfor ICES sitt virkeområde. En slik allianse kan fungere som et representativt organ i ICESsammenheng, bidra til koordinering av urfolksposisjoner på tvers av landegrenser, styrke urfolks innflytelse i internasjonale kunnskaps- og forvaltningsprosesser og fremme solidaritet og felles forståelse av utfordringer knyttet til marine ressurser. Et slikt arbeid vil kreve både politisk prioritering og avsetting av ressurser. Samtidig kan dette på sikt gi betydelig uttelling i form av økt gjennomslag for urfolks perspektiver i internasjonal fiskeriforvaltning.

5. Pukkellaks – behov for endring av forvaltningsmodell som følge av en prekær situasjon

Som følge av langvarige og svært inngripende reguleringer i laksefisket i samiske områder, er det nå stor fare for at viktige deler av samisk laksefiskekultur forsvinner uten at medfølgende kunnskap og praksis videreføres til nye generasjoner av barn og unge. I tiden som kommer vil det derfor bli behov for at Sametinget tar stilling til noen prinsipielle spørsmål som ikke direkte kan svares ut gjennom Sametingets eksisterende laksepolitikk (som ble vedtatt i 2021 gjennom Diddi, luosjuolgi, goadjin ja duovvi - Sametingsmelding om laks). Et av disse er spørsmålet om puckellaksen fortsatt skal forvaltes som om den kan utryddes, eller om en skal erkjenne at den kommer til å fortsette å være til stede og at desimeringsstrategien heller burde legges opp slik at ressursen kommer befolkningen i samiske områder til gode på en måte som bidrar til en styrking av den sterkt truede samiske laksefiskekulturen.

Fisket etter laks med faststående redskaper i sjø og elv utgjorde for mange i samiske områder tidligere en viktig biinntekt. I dag er fisket sterkt nedregulert og i store deler av Finnmark helt stengt. Pågående forsknings- og utviklingsarbeid knyttet til utviklingen av nye redskaper for målrettet fiske av puckellaks i sjø representerer en mulighet for at sjølaksefiskerne skal kunne fiske og dermed bidra til å holde en truet samisk næring og naturutøvelsestradisjon i hevd. Dette vil særlig være viktig for å kunne oppnå målet om å videreføre de språklige begrepene og kunnskapen om fisket etter laks til de oppvoksende slekter av sjø- og elvesamer.

Dersom en legger til grunn at puckellaks må anses som en varig del av økosystemene i store deler av samiske områder, så er det prinsipielle spørsmålet om Sametinget bør mene at puckellaks bør forvaltes på en måte som i større grad likner forvaltningen av kongekrabbe i Norge, basert på en erkjennelse av at arten ikke kan utryddes, men kan brukes som en ressurs. Vitenskapelig råd for lakseforvaltning etterlyste i 2025 mer kunnskap om hvilke effekter tiltakene som norske myndigheter har satt i verk mot utbredelsen av puckellaks, har hatt på de stedegne anadrome fiskebestandene.

I hovedsak har disse tiltakene dreid seg om etablering av ledegjerder med fangstkamre, altså fiskefeller, i nedre del av elveløp i perioden hvor mesteparten av puckellaksen vandrer opp. I tillegg til at det er lite tilgjengelig vitenskapelig kunnskap om hvordan denne bekjempelsesstrategien har påvirket de lokale laksebestandene, har mange lokale bærere av tradisjonell samisk kunnskap ytret seg kritisk til forvaltningsstrategien, særlig i Tanavassdraget. I nevnte vassdrag utgjør dessuten denne bekjempelsesstrategien, i en tid hvor fisket etter atlantisk laks ikke har vært tillatt, en tapt mulighet for å holde liv i samiske laksefisketradisjoner. Det samme kan man si om andre vassdrag hvor liknende bekjempelsesstrategier har vært anvendt i kombinasjon med forbud mot fiske etter atlantisk laks, samt i sjøområdene både i og utenfor Finnmark som har vært stengt for sjølaksefiske. Særlig den sterkt truede elvesamiske kulturen i Tanavassdraget, med sitt unike språk og kulturuttrykk, har et stort behov for et materielt grunnlag som sørger for at den kan videreføres, noe utfisking av puckellaks med tradisjonelle redskaper (eller noe tilsvarende) kan sies å representere. For å få til dette er det behov for en annen forvaltnings-/desimeringsstrategi for puckellaks enn den som benyttes i dag.

Pågående forsknings- og utviklingsarbeid knyttet til utvikling av nye faststående og aktive redskaper for målrettet fiske etter pukkellaks i sjø, herunder nye typer kilenøter og andre notredskaper, representerer et viktig potensial for både effektiv utfisking av pukkellaks og samtidig ivaretagelse av stedegne anadrome arter som atlantisk laks, sjørørret og sjørøye. Slike redskaper er per i dag på forsøksstadiet og ikke kommersielt tilgjengelige, men de foreløpige erfaringene viser at det kan være mulig å utvikle løsninger som gir minimal utilsiktet dødelighet av stedegne arter.

Ferdig leverte redskaper av denne typen vil kunne ha en kostnad som overstiger 100 000 kroner per enhet. For mange sjølaksefiskere, som over flere år har fått sitt ordinære fiske sterkt nedregulert eller helt stanset av bestandsmessige hensyn, vil en slik investeringskostnad kunne utgjøre et betydelig hinder for deltakelse i utfiskingen av pukkellaks. Det er derfor behov for å få på plass en statlig støtte- eller kompensasjonsordning som kan settes i drift så snart nye, myndighetsgodkjente redskaper for målrettet fiske etter pukkellaks tas i bruk.

6. Kombinasjonsnæringer – særlig tilrettelegging for kombinasjonen av landbruk og fiskeri

I samiske kystområder har det i uminnelig tid vært drevet fiske i kombinasjon med jordbruk og andre næringer. "Flersyssleri", eller det å beherske og kombinere mange ulike forhold og bruksmåter i meahcci - utmark, i sjø og på land har vært et kjennemerke for samiske livsvilkår. Også i dag er fiske og jordbruk en vanlig næringskombinasjon i samiske områder. Å ha flere ben å stå på gir dessuten mer robuste lokalsamfunn. Jordbruk spiller sammen med fiske en viktig rolle for utviklingen av levende bygder og samisk kultur. Sametinget jobber for å bevare og utvikle både fiske og jordbruk som viktige kulturbærere og sysselsettinger.

En god del av bosettingen i samiske områder har sammenheng med at den er knyttet til mulighetene for å drive med fiske og jordbruk. Antall gårdsbruk i de samiske områdene er nede på et kritisk nivå, det samme gjelder den minste sjarkflåten som har hatt redusert tilgang til fiske de siste par årene. Det er derfor viktig å fjerne mulige hindre for å starte opp og bli værende i fiskeri- og landbruksnæringene.

Ifølge Forskrift om manntal for fiskarar og fangstmenn § 5.5 kan fulltidsfiskere ikke være sysselsatt i full eller deltid stilling i noen annen næring enn fiske, og heller ikke ha annen inntekt som overskrider 300 000 kroner (400 000 kroner i det særlige virkeområdet).

«Det er å rekne som full eller avgrensa verksemd dersom ein har ei arbeidstid på 2/3 eller meir av det som er vanleg i vedkomande yrke eller næring, eller om ein er sjølvstendig næringsdrivande og har arbeidstakarar i verksemda si utanom hausting av viltlevande marine ressursar.»

Det betyr at en gårdbruker som i deler av året, typisk i sesonger som lamming, innhøsting og sauesanking, har ansatte til å hjelpe seg, ikke lenger kvalifiserer som fulltids fisker på blad B i fiskermanntallet.

Forskriften fastslår også at en fulltidsfisker må ha inntekt fra fiske som er minst to ganger høyere enn inntekten fra annet yrke eller næring. Inntektene fra gårds- og jordbruk er relativt stabile fra år til år, mens fiskeriinntekten er langt mer uforutsigbar. Variasjoner i kvotegrunnlag, fiskepriser, vær og vind, tilgjengelighet, størrelse på gruppekvote m.m. kan gi store utslag og svingninger. Dermed kan enkelte risikere å miste registreringen sin som fulltidsfiskere, fordi inntektene fra fiske og jordbruk ikke oppfyller kravene forholdsmessig til hverandre.

Sametingsrådet ser behov for justering av dagens ordning. Bestemmelsene i manntallsforskriften bør endres slik at det blir mulig i praksis å leve av begge næringer i kombinasjon.

Forslag til vedtak

I. Sametinget ber Sametingsrådet fremover arbeide med å:

- Følge opp anbefalingene fra rapporten «Sjøsamenes rettigheter til fiske i det tradisjonelle samiske bosettingsområdet» om lovfesting av retten til fiske i det sjøsamiske bosettingsområdet

- Påse at det gjøres grundige vurderinger av om fiskerireguleringene er med på å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur
- Jobbe med å få framskaffet et bredere kunnskapsgrunnlag med sikte på å hindre at dispensasjoner fra fjordlinjene skader sjøsamiske interesser
- Følge opp anbefalingene fra utvalget som skal gjennomgå og vurdere pliktsystemet for torsketralere
- Jobbe for at Det internasjonale havforskningsrådet (ICES) inkluderer urfolkskunnskap i kunnskapsgrunnlaget for sine råd om forvaltning av fiskebestandene, samt utvikler samfunnsvitenskapelige råd om hvordan fiskeriforvaltningen, der det er relevant, kan bidra til at statene oppfyller sine folkerettslige forpliktelser overfor urfolk
- Arbeide for å etablere og styrke internasjonale urfolksallianser på fiskeriområdet i Nordatlanteren, herunder med sikte på representativ urfolksdeltakelse i ICES sitt arbeid og dets besluttende organer
- Jobbe for å få på plass en ny forvaltningsmodell for pukkellaks som kan gi både sjølaksefiskerne og elvesamene mulighet til å høste av denne ressursen, og dermed få styrket sitt materielle kulturgrunnlag
- Få etablert en statlig støtte- eller kompensasjonsordning som fullt ut dekker investeringskostnader knyttet til anskaffelse av nye faststående og aktive redskaper, herunder kilenøter og andre notredskaper, som er særskilt utviklet og godkjent for målrettet fiske etter pukkellaks i sjø uten utilsiktet dødelighet av stedegne anadrome arter, og som kan settes i drift når slike redskaper blir myndighetsgodkjent og tilgjengelige
- Jobbe for å sikre reelle muligheter til kombinert drift innen fiskeri og jordbruk

II. Sametinget anbefaler norske myndigheter å sørge for at:

- Befolkningen i samiske områder må få lovfestet sin rett til å fiske for å unngå at sjøsamenes menneskerettigheter krenkes
- Det gjøres grundige vurderinger av om fiskerireguleringene er med på å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur. Med lave torskekvoter i åpen gruppe er sjøsamisk kultur ytterligere truet. Det vil være avgjørende å holde kvotegrunnlaget, inkludert Kystfiskeordningen på et nivå som fiskere kan leve av
- Dispensasjoner til fiske etter NVG-sild innenfor fjordlinjene med fartøy over 15 meter tildeles i samråd med Fjordfiskerikommisjonen, og at berørte samiske interesser (f.eks. samiske fiskeriorganisasjoner eller lokale rettighetshavere) konsulteres i forkant
- Det gjennomføres en helhetlig gjennomgang av kongekrabbepolitikken
- Fiskeridirektoratet og Nærings- og fiskeridepartementet tilbyr Bivdu konsultasjoner om framtidige fiskerireguleringer
- Det tillates, som en styrking av det materielle grunnlaget for samisk kultur, et lokalt regulert fiske etter pukkellaks med faststående redskaper i sjø og elv for lokalbefolkningen i samiske områder
- Den norske regjeringen jobber for at urfolkskunnskap inkluderes i kunnskapsgrunnlaget for rådene som gis av ICES, samt inkludere urfolk i organisasjonens besluttende organer
- Bønder og andre primærnæringsutøvere i det særlige virkeområdet (angitt i § 2a) gis unntak fra inntektsbegrensningen for annen inntekt, jf. Forskrift om manntal for fiskarar og fangstmenn
- Bestemmelsene endres i Forskrift om manntal for fiskarar og fangstmenn, slik at bønder ikke hindres i å bruke nødvendig sesongarbeidskraft

Nærings- og kulturkomiteen_001/26

NKK - vedtak:

Innledning

Sametingets nærings- og kulturkomite har behandlet sak 001/26 - Marin ressursforvaltning i samiske områder 2026. Komiteens innstilling er følgende:

Merknader

Merknad 1

Merknad fremmet av Norske Samers Riksforbund (NSR) ved Henrik Olsen. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Jovna Vars Smuk, Katri Kitti, Nils Mikkel M. Somby, Ole Henrik Bjørkmo Lijfjell og Sandra Márjá West, Flyttsamelista (FL) Per John Aslaksen Anti, Nordkalottfolket (NkF) Jan-Arvid Arnesen, Torfinn Johansen, Håvard Kristiansen, Øyvind Lindbäck og Hilde-Kathrine Nilsen, Samisk Arbeiderfelleskap (SA) Per Mathis Oskal stiller seg bak:

Disse medlemmene viser til at myndighetene har besluttet å innføre krav om elektronisk rapportering av fangst og posisjon for alle merkeregistrerte fartøy fra 1. januar 2026.

Vi mener formålet med bedre oversikt og kontroll er viktig, men mener samtidig at innføringen av økt rapporteringsplikt reiser betydelige utfordringer for mange fjord- og kystfiskere.

Svært mange mindre fartøy opererer med én person om bord og ofte under krevende vær- og arbeidsforhold. Krav om manuell rapportering kan i slike situasjoner medføre økt risiko ved at fiskeren må bruke tid og oppmerksomhet på administrative oppgaver i stedet for navigasjon og sikkerhet. For mindre fartøy er det også en stor utfordring å oppfylle kravet til at fangst skal innrapporteres artsvis, noe som krever stor plass i båten til sortering og veiing.

Det er også dokumentert at variable dekningsforhold og tekniske begrensninger kan gjøre rapporteringen vanskelig eller umulig, spesielt for fartøy som opererer langt fra land. Vi mener at fiskere ikke skal risikere sanksjoner dersom manglende rapportering skyldes tekniske feil, manglende dekning eller nødsituasjoner.

Det er i senere tid innført krav om gps merking av alle fartøy, som har medført ekstra kostnader og arbeid for fiskerne. Dette bidrar også til å byråkratisere og vanskeliggjøre deltakelse for personer tilhørende de små fartøysgruppene, og kan svekke rekrutteringen.

Vi mener at myndighetene bør vurdere fleksible løsninger som tar hensyn til fiskernes arbeidssituasjon og de minste fartøyene.

Merknad 2

Merknad fremmet av Norske Samers Riksforbund (NSR) ved Henrik Olsen. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Jovna Vars Smuk, Katri Kitti, Nils Mikkel M. Somby, Ole Henrik Bjørkmo Lijfjell og Sandra Márjá West, og Flyttsamelista (FL) Per John Aslaksen Anti stiller seg bak:

Disse medlemmene uttrykker bekymring for at den svekkede økonomiske situasjonen i mange kommuner setter presse på de tradisjonelle samiske næringene og rettighetene. Når kommuner står under økende økonomisk press, blir de i større grad avhengige av å finne nye inntektskilder. I mange fjord- og kystkommuner innebærer dette at sjøarealer tas i bruk til oppdrettsvirksomhet for å styrke inntektene fra Havbruksfondet.

Disse medlemmene viser til at dette ofte skjer i områder som i uminnelige tider har vært brukt av fjord- og kystfiskere til høsting og næringsutøvelse. Økt konkurranse om arealene kan føre til betydelige inngrep i tradisjonelle fangstområder og dermed svekke sjøsamenes næringsgrunnlag, rettigheter og rettssikkerhet.

Disse medlemmene mener at det er nødvendig å sikre at kommunal økonomi ikke blir en drivkraft som undergraver samiske rettigheter. En bærekraftig forvaltning av sjøområdene må ivareta hensynet til tradisjonelle samiske næringer og sørge for at fjord- og kystfiskernes interesser blir beskyttet.

Merknad 3

Merknad fremmet av Arbeiderpartiet (AP) ved Heidi Persdatter Greiner Haaker. Komiteens medlem fra Samisk Arbeiderfelleskap (SA) Per Mathis Oskal stiller seg bak:

Disse av komiteens medlemmer understreker at marine ressurser i samiske områder må forvaltes slik at de sikrer grunnlaget for bosetting, næringsutøvelse og samisk kultur. Lokale fiskere må ha reell tilgang til ressursene i sine nærområder.

Disse medlemmene mener at tradisjonell kunnskap må tillegges større vekt i forvaltningen av marine og anadrome ressurser. Samisk bruk av fjorder og kystområder bygger på lang erfaring med bærekraftig høsting og må inngå som en del av kunnskapsgrunnlaget.

Pukkellaks

Disse medlemmene understreker at pukkellaksen utgjør en alvorlig trussel mot stedegne laksebestander og økosystemer.

Målet må være mest mulig effektivt utfiske av pukkellaks for å hindre permanent etablering i norske elver og kystområder.

Disse medlemmene mener at:

- lokale fiskere i både sjø og elv må delta i utfisket
- redskaper som er egnet for selektivt uttak må kunne tas i bruk der det er forsvarlig
- staten må stille nødvendig utstyr til disposisjon
- fangsten bør utnyttes som ressurs så lenge arten finnes

Det er både etisk riktig og i tråd med samisk tradisjon å utnytte naturressurser som høstes, og ikke la mat gå til spille.

Lokalt fiske og sjøsamiske rettigheter

Disse medlemmene viser til at fjord- og kystfisket er en grunnleggende del av sjøsamisk nærings- og kulturgrunnlag. Reguleringer må ikke svekke småskala lokalt fiske eller favorisere større aktører på bekostning av lokalsamfunnene.

Pliktsystemet for torsketralere

Disse medlemmene merker seg at det er nedsatt et statlig utvalg som skal gjennomgå pliktsystemet for torsketralere.

Disse medlemmene mener at Sametingsrådet burde løfte saken til plenum slik at Sametinget kan gi et samlet høringsinnspill til utvalgets arbeid.

Pliktsystemet har stor betydning for mottaksstruktur, sysselsetting og bosetting i kyst- og fjordsamfunn, og bør derfor behandles politisk av Sametinget som helhet.

Forslag

Forslag 1

Forslag fremmet av Norske Samers Riksforbund (NSR) ved Sandra Márjá West. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Henrik Olsen, Jovna Vars Smuk, Katri Kitti, Ole-Henrik Bjørkmo Liffell og Nils Mikkel M. Somby, Flyttsamelisten (FL) Per John Aslaksen Anti, Samisk Arbeiderfelleskap (SA) Per Mathis Oskal, og Arbeiderpartiet (AP) Heidi

Persdatter Greiner Haaker stiller seg bak:

Nytt kulepunkt på slutten av del I: "Økt fokus på uttak av laksepredatorer, for eksempel sel"

Forslag 2

Forslag fremmet av Samisk Arbeiderfelleskap (SA) ved Per Mathis Oskal. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Henrik Olsen, Jovna Vars Smuk, Katri Kitti, Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell, Sandra Márjá West og Nils Mikkel M. Somy, og Flyttsamelista (FL) Per John Aslaksen Anti stiller seg bak:

Romertall 1

Endringsforslag, Kulepunkt 3 endres til:

Jobbe med å få framskaffet et bredere kunnskapsgrunnlag med sikte på å hindre generelle dispensasjoner fra fjordlinjene og stanse dispensasjoner som svekker samenes materielle kulturgrunnlag. Ingen generelle dispensasjoner innvilges i samiske områder.

Endringsforslag, Kulepunkt 4 endres til:

Sikre at utvalget som skal gjennomgå og vurdere pliktsystemet for torsketrålere ivaretar de opparbeidede historiske rettighetene som samene har til fisken som ressurs. Større fleksibilitet i fangstmetoder og fartøybruk for dagens trålkonsesjoner, med mål om å sikre bosettingen i fjordene og langs kysten. Trålkonsesjoner med leverings- og bearbeidingsplikt skal følges opp med levering til land slik at det skaper arbeidsplasser og bosetting langs kysten, dersom dette ikke oppfylles skal kvotene trekkes inn og overføres til kystflåten.

Romertall 2

Tilleggsforslag, Kulepunkt 3 tillegg helt på slutten:

Ingen generelle dispensasjoner gis i samiske områder.

Forslag 3

Forslag fremmet av Nordkalottfolket (NkF) ved Hilde-Kathrine Nilsen. Komiteens medlemmer fra Nordkalottfolket (NkF) Håvard Kristiansen, Øyvind Lindbäck, Jan-Arvid Arnesen og Torfinn Johansen stiller seg bak:

Erstatter rådets innstilling i sin helhet.

Fiskerinæringen er av stor betydning for norsk økonomi, og for verdiskaping, bosetting og arbeidsplasser langs hele kysten. Fisken tilhører fellesskapet og sametinget mener den skal forvaltes slik at den også i fremtiden utgjør et grunnlag for bosetning og arbeidsplasser.

Fiskerinæringen har de siste 20 årene utviklet seg til en svært lønnsom næring. Denne utviklingen har blitt fremmet ved hjelp av et kvotesystem som har hatt lønnsomhet i næringen som eneste målsetning. Men denne utviklingen har ført til kapitalisering og privatisering av fellesskapets fiskeressurser. Antall fiskefartøy med fisketillatelse har falt med 35% siden 2004, og flåten er blitt mindre variert.

Denne privatiseringen gjør inngangskostnadene til fiskeriene svært høy, og fisken, som i lov er definert til å være

fellesskapets ressurs, er privateid og på svært få hender. Bindingen mellom fiskeren og fartøyet er i oppløsning når man i større grad tillater lavere grad av fiskereide fiskefartøyer i flåten. Den samme negative utviklingen ser vi på bindingen mellom kvote og fiskefartøy. Utviklingen har også lagt små kystsamfunn øde.

Havressursloven har en firedelt målsetning. Forvaltningen av fiskeressurser skal være bærekraftig, den skal være samfunnsøkonomisk lønnsom, næringen skal ha lønnsomhet og forvaltningen skal bidra til bosetning og arbeidsplasser ved kysten. I midlertidig ser sametinget at prioriteringen av lønnsomhet i næringen har nedprioritert målsetningen om bosetning og sysselsetting langs kysten. Sametinget mener samfunnskontrakten mellom hav og land dermed er brutt til fordel for lønnsomhet og kapitalens makt.

Sametinget mener vektlegging av Havressurslovens målsetning om bosetning og arbeidsplasser langs kysten må prioriteres og vil legge vekt på tiltak og politikk som bidrar til bosetning og arbeidsplasser langs kysten.

Adgang til kystnære fiskeressurser og havdeling

Sametinget mener at det er viktig å etablere permanent havdeling med begrensede dispensasjonsmuligheter. Dette tiltaket er avgjørende for å beskytte kystnære områder mot inntrenging av havfiskefartøy.

I dag står fjordfiskerne overfor en utfordring der de må konkurrere med havfiskefartøy om ressursene i kystnære farvann. Dette strider direkte mot Deltakerlovens formål, som er å tilpasse fiskeflåten fangstkapasitet til ressursgrunnlaget, sikre bosetning og arbeidsplasser i kystdistriktene, samt legge til rette for at høsting av marine ressurser kommer kystbefolkningen til gode.

Sametinget foreslår følgende havdeling:

Fartsområde kystfiske – tillates fiske kun for fartøyer under 15 meter

Fartsområde for fjordfiske – tillates fiske kun for fartøyer under 11 meter

Ved å fastsette permanent havdeling og begrense dispensasjonsmulighetene, kan vi oppnå flere fordeler:

1. Beskyttelse av kystnære områder: Havdeling vil bidra til å bevare kystens økosystemer og sikre bærekraftig fiske.
2. Fremme lokal verdiskapning: Ved å begrense tilgangen til kystnære farvann, gir vi lokale fiskere bedre muligheter til å opprettholde sine arbeidsplasser og bidra til lokalsamfunnene.
3. Stimulere til omstilling: Havdeling kan også være et incitament for havfiskefartøyene til å søke alternative fiskeområder og tilpasse seg endrede forhold. Sametinget mener at det er på høy tid at myndighetene tar hensyn til deres bekymringer og ber om permanent havdeling med begrensede unntaksmuligheter.

Vektleggingsregel for sjøsamisk samfunn

Ved innføring av kvotesystemet i 1990 ble fjordfiskerne kastet på land. Kystsamfunnene gikk i oppløsning, og den sjøsamiske kulturen ble ytterligere forringet ved hjelp av denne statlige kvotepolitikken.

Som oppfølging av Finnmarksloven ble kystfiskeutvalget nedsatt, nettopp med mål om sikre rettigheter og tiltak som har positiv effekt for sjøsamisk kultur og samfunn. «NOU 2008:5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark» ble avlevert i februar 2008 og utvalgets forslag er delvis fulgt opp gjennom Havressurslova, Deltakerloven samt kystfiskeordningen.

I ettertid har også Riksrevisjonen gjennom «Undersøkelse av kvotesystemet i kyst- og havfisket mellom 2004-2018» konkludert med at dagens kvotesystem har bidratt til negative konsekvenser for fiskeriaktiviteten i mange

kystsamfunn.

Kystsamfunn er bærebjelker for sjøsamisk kultur, vil ikke ha rygg til å bære nok en kraftig reduksjon av kvoter i de minste fartøygruppene. Det er disse fartøyene som pumper blod inn i kystsamfunnene og de ulike sjøsamiske lokalsamfunnene.

Om disse fartøygruppene skal ta 31% reduksjon i kvotene vil det høyst sannsynlig bety at vi får nok en omgang der fjordfiskerne blir kastet på land og vi får en ytterligere forringelse av kystsamfunnene og sjøsamisk kultur og samfunn.

Sametinget viser til Havressurslovas § 11, 6. ledd. Loven pålegger myndighetene til å legge vesentlig vekt på samisk bruk, og hva denne bruken har å si for samiske lokalsamfunn ved tildeling av kvoter og andre reguleringer av marine ressurser.

Denne vektleggingsregelen gjelder for hele virkeområdet som er fastslått i Deltakerloven § 21, 3. ledd.

Sametinget forventer at denne vektingsregelen iverksettes ved fordeling av kvoter for kvoteåret 2026.

Kystfiskeordningen og fjordfiskeriemda

Sametinget vil påpeke at kystfiskeordningens totalkvote er et forvaltningsmessig tiltak som skal bidra til å oppfylle Havressurslovens formål og vekting av sjøsamisk kultur oppfylles.

Minimumskvoten på 3000 tonn har stått i ro siden 2011, og den kan ikke sies å være progressiv opp imot målsetning om å ivareta sjøsamisk fiskeri og kultur.

Sametinget mener oppfølging av målsetningen med Prop. 70 L (2010-2011) krever at denne minimumskvoten økes, dette i henhold til intensjonene i denne Stortingsproposisjonen. Sametinget mener at minimumskvoten i denne ordningen bør være på 8000 tonn. Dette vil bidra til økt aktivitet på land. Når det geografiske området for kystfiskeordningen utvides må minimumskvoten økes.

Sametinget mener kystfiskekvoten må økes og det geografiske virkeområdet utvides. Den garanterte kvoten på hyse og sei må økes for sjarkflåten, og Fjordfiskeriemda må få økte økonomiske rammer for sitt arbeid.

Konsekvensutredninger og konsultasjonsrett

Konsekvensutredninger om hvordan endringer i fiskeripolitikken påvirker sjøsamisk fiskeri og kultur må bli avgjørende del av myndighetenes beslutningsgrunnlag. Det er viktig at dette blir en fast og ordinær praksis fremover.

Vi ser tydelig at fiskeripolitikken har direkte innvirkning på sjøsamisk kultur, spesielt gjennom reguleringene av fjord- og kystflåten. Det er imidlertid bekymringsverdig at slike konsekvensutredninger ikke gjennomføres på forhånd. Sametinget forventer at myndighetene følger opp Riksrevisjonens henstilling om å integrere konsekvensutredninger som del av beslutningsgrunnlaget.

Sametinget oppfordrer myndighetene til å gi den sjøsamiske fiskerierorganisasjonen Bivdu konsultasjonsrett når det gjelder fiskerispørsmål som påvirker fjord- og kystflåten. På samme måte som NRL representerer reindriftsnæringens interesser, er Bivdu en viktig talsperson for sjøsamisk fiskeri. Dette vil bidra til en mer inkluderende og helhetlig beslutningsprosess som tar hensyn til alle relevante parter.

Tradisjonelt laksefiske

Sametinget er bekymret for villaksen. Våre lakseelver er ynglingsplass for brorparten av den nordatlantiske laksestammen. Når fisket reguleres i lakseelvene, må alle ta sin del av reguleringene.

Det har de siste årene kommet kraftig innskrenkning i fisketid for kilenot, som er tradisjonsrik sjøsamisk måte å fiske laks på. Det tradisjonsrike fiske etter laks blitt offer for restriksjoner, og er sterkt skadelidende som sjøsamisk kulturbærer. Det tradisjonelle fisket må ha forrang i reguleringer, da laksefisket i elv og sjø er sterke kulturbærere.

Vi må samle fiskere fra både elv og sjø for å kjempe mot de virkelige truslene, slik som laksens predatorer, forurensning og påvirkning fra industri som for eksempel oppdrett. Minst like viktig er det å få økt kontroll med ulovlig laksefiske i havet, og strengere sanksjoner for de som driver ulovlig fiske og på den måten ødelegger for de seriøse laksefiskerne.

Rekruttering av kvinnelige fiskere

Rekruttering av kvinnelige fiskere er viktig av flere grunner. For det første er likestilling essensielt for et bærekraftig samfunn. Ved å inkludere flere kvinner i fiskerinæringen, sikrer vi at begge kjønn har like muligheter til å bidra og dra nytte av ressursene. Kvinner bringer også med seg ulike perspektiver og ferdigheter som kan berike næringen. Mangfold i arbeidsstyrken kan føre til innovative løsninger og bedre beslutningstaking.

Videre er det viktig å ha en bred rekrutteringsbase for å opprettholde en bærekraftig fiskerinæring. Ved å inkludere kvinner, sikrer vi næringens tilgang til aktive fiskere. Dette kan bidra til langsiktig vekst og stabilitet. Kvinner som deltar i fiskerinæringen vil også bidra til økonomisk vekst i lokalsamfunnene, noe som skaper bærekraftige lokalsamfunn.

Til slutt vil kvinnelige fiskere fungere som rollemodeller for yngre generasjoner, og inspirere flere jenter til å vurdere en karriere i fiskerinæringen. Ved å rekruttere flere kvinnelige fiskere, kan vi skape en mer inkluderende, innovativ og bærekraftig næring som reflekterer samfunnet som helhet.

Sametinget forventer at myndighetene prioriterer kvinner i rekrutteringskvoteordningen.

Fellesskapets kvoter

Sametinget mener dagens kvoteordning har fratatt kysten rett til fiske. Adgangen til å omsette fiskekvoter må i fremtiden avsluttes, da denne kvoteomsetningen går på bekostning av fellesskapet og privatiserer fellesskapets marine ressurser. Dette er en privatisering av fellesskapets goder som skaper skjevheter langs kysten.

Nærheten til ressursen blir underliggende kapitaltilgangen, og samfunnskontrakten om at nærhet til ressursen som grunnlag for verdiskapning i lokalsamfunnet blir brutt gjennom denne politikken.

Sametinget mener det bør være ulovlig å omsette fiskekvoter, og dersom man skal fortsette med omsettelige kvoteordning må man legge inn et fratrekk av kvoten for hver gang kvoten omsettes. Sametinget foreslår at det legges inn et minimum 20% fratrekk fra fartøykvoten ved omsetningen. Dette fratrekket føres tilbake til fellesskapet og refunderes til eksempelvis rekrutteringskvoter.

Strukturkvoter som utløper

I 2026 vil de første strukturkvotene nå sin utløpsdato og disse bør brukes til å bygge opp sjarkflåtens driftsgrunnlag generelt og åpen gruppe spesielt. Sametinget foreslår disse brukes til å øke andelen av totalkvoten til åpen gruppe til det dobbelte av dagens andel.

Ressursrentebeskatning

Foredling av fiskeråstoff spiller en avgjørende rolle i skapingen av lokale arbeidsplasser og verdiskapning. Denne industrien er en bærebjelke for kystsamfunnene, og Sametinget mener det er nødvendig å innføre ressursrentebeskatning på fiskeråstoff som ikke foredles i fangstområdet.

All fangst er merket, MSC-godkjent og kan tilskrives fangstområdene, og det er derfor mulig å spore fisken fra ripe til forbruker. Sametinget presiserer at fersk rund fisk på is til konsum skal unntas ressursrentebeskatning, da dette gir kystflåten inntekt og kystsamfunnene sysselsetting og bosetning.

En slik beskatning vil ha positive konsekvenser for kystområdene ved å støtte vedlikeholdet av fjord- og kystflåtens infrastruktur. I tillegg er det viktig å erkjenne at det grønne skiftet også krever omstilling i fjord- og kystflåten.

Ved å implementere ressursrentebeskatning kan vi bygge ut infrastruktur og gi økonomisk støtte til nødvendige endringer i flåten. Dette er et viktig skritt for å sikre en bærekraftig fremtid for kystsamfunnene og for å opprettholde den verdifulle sjømatindustrien i Norge.

Inntektsgrenser

Inntektsgrensene for å bli innlemmet i fiskerimanntallet og for å bli innlemmet i Blad A og B har stått i ro i mange år.

Sametinget mener disse inntektsgrensene må justeres, og at kombinasjonsdrift mellom primærnæringer bør unntas disse inntektsgrensene. Eksempelvis vil en ansatt som mannskap på havgående fartøy være unntatt disse inntektsgrensene, mens en fjordfisker som kombinerer fisket med jordbruk ikke har den samme beskyttelsen for sin kombinasjonsdrift.

Sjøsamiske næringstradisjoner har alltid vært knyttet til kombinasjoner mellom ulike primærnæringer. Dagens regelverk er derfor svært ødeleggende for sjøsamiske tradisjonelle næringskombinasjoner.

Forslag 4

Merknad fremmet av Arbeiderpartiet (AP) ved Heidi Persdatter Greiner Haaker. Komiteens medlem fra Samisk Arbeiderfelleskap (SA) Per Mathis Oskal stiller seg bak:

Tilleggsforslag, nye punkter i II:

- At pukkellaks utgjør en fremmed art som truer stedegne laksebestander og økosystemer, og at bekjempelsen skal baseres på utfiske for å hindre permanent etablering i norske elver og kystområder.
- At utfiske av pukkellaks så langt som mulig gjennomføres i sjø i samarbeid med lokale fiskere og rettighetshavere.
- At fangsten utnyttes som ressurs der dette er mulig, i tråd med samisk tradisjon for bærekraftig bruk av naturressurser og prinsippet om at mat ikke skal gå til spille.

Komiteens innstilling:

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende:
Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum _010/26

Merknad 4 - Representant Katri Kitti, NSR
Sjødeponi

Disse medlemmene mener at Sametinget bør jobbe for å forby sjødeponi i Saepmie.

Vi vil påpeke at Norge er et av kun to land som fortsatt tillater denne praksissen. Sjødeponi utgjør en stor risiko for marine livet i havet, og kan medføre omfattende og irreversible skader for livet i havet.

Medlemmene vil også presisere at dette er en trussel for den sjøsamiske kulturen, siden kulturen er avhengig av rene fjorder og fangst. For å sikre overlevelsen av den sjøsamiske kulturen, næringen og livsgrunnlaget, mener medlemmene at det er nødvendig å arbeide for et nasjonalt forbud mot sjødeponi.

Forslag 5 - Representant Per Mathis Oskal, Samisk Arbeiderfellesskap
Om endring av forskrift om manntall for fiskere og fangstmenn f.o.m. 2026

For å ivareta og styrke samisk bosetting, kultur og næring i sjøsamisk område foreslår Samisk arbeiderfellesskap følgende forandring i mantallsforskriften for fiskere f.o.m. år 2026.

- I det særskilte virkeområdet (sjøsamiske området) må fiskere på blad A kunne drive sitt fiske etter fylte 75 år. slik fiske på både B i dag gjør.

Bakgrunnen for forslaget.

Kysten og fjordene med sine rike ressurser er selve livsnerven i de sjøsamiske samfunnene. Fiskeområdene og dets ressurser er nærmest å finne helt i støa og alt ligger vel til rette for at de som bor her, kan fiske til inntekt og hushold, og gjennom dette videreføre næring, kultur og tradisjonelle kunnskaper fra slekt til slekt. For de som bor i disse områdene, er fisket og drift på sjøen og fjorden selve grunnlaget for næring, trivsel og bolyst.

I følge dagens praksis der fisker på blad A mister sin rett til fiske ved fylte 75 år, har en nå erfart at når eldre personer slutter som fiskere, så oppsøker de heller ikke sitt vante og tidligere arbeidsmiljø. De slutter med å oppsøke fiskerimiljøet der de tidligere – da de var fiskere - daglig vandret på kaiene og i egnerbuene, og de slutter faktisk også å oppsøke tidligere fiskekompisar. De faller ut av fiskermiljøene, noe som lett skape både mistrivsel og gir redusert bolyst.

Kort fortalt, handler denne saken om å forandre mantallsforskriften, slik at fisker etter fylte 75 år kan drive fiske og ha et helhetlig og meningsfylt liv. Særlig gjelder dette i de sjøsamiske områdene der det materielle kulturgrunnlaget står sterkt, der samspillet mellom folk (yngre og eldre) er avgjørende og har en sentral rolle for folks trivsel, verdighet og anseelse.

Det kan også nevnes at de eldre i den sjøsamiske kulturen har en spesiell og viktig funksjon når det gjelder kunnskapsoverføring mellom generasjonene og opplæring av yngre generasjoner. Og når de eldre (pensjonistene) er

til stede så bidrar de på en god og positiv måte ved å kunne gi en «hjelpende hånd» til de som har behov for dette. De er på sin måte selve «limet» i fiskerimiljøet, noe som gjør det lett for nybegynnere og andre til å finne sin plass i her.

Noen mener at pensjonistene ikke trenger å fiske ettersom de har sin trygd, og fisken har de unge bruk for. Ja, det stemmer, men trygden gir ikke anseelse, menneskeverd og trivsel, slik en aktiv deltagelse i fiske og fiskermiljøet gjør. For mange fiskere er begrepet «å være fisker» en hedersbevisning, og da særlig for de eldre med sine erfaringer. Når det gjelder pensjonerte fiskere så har de - i svært mange tilfeller - ikke noen mål om å fiske «hele kvoten». De regulerer sin deltagelse ut fra arbeidslysten og evne. Det er i alle fall ingen fare for at pensjonerte fiskere skal overbeskatter våre fiskeressurser.

Dette forslaget er en praktisk løsning på å ta vare på våre pensjonister ved å gi de mulighet til å fiske og opprettholde sin rett til fiske, slik befolkningen i sjøsamiske områder alltid har gjort. Bivdu ønsker at selv om en blir pensjonist, er det viktig at alle i lokalsamfunnene har en mulighet til delta i samfunnsoppgavene etter evne og i de aktiviteten den enkelte makter. Gjennom dette enkle tiltaket – å la våre pensjonister over 75 år få delta i fiske – er en enkle og god måte kan skape bolyst, trivsel og ikke minst styrke selvrespekt etter oppnådd pensjon.

Det er også verd å nevne at vi i årene som kommer står ovenfor tøffe tider i fiskerinæringen - før fiskebestandene bygges opp igjen – og da er det spesielt viktig at vi har noen personer (pensjonister) som har erfaring fra både gode og «dårlige tider» slik det var i 1980-90 årene. Her kan de eldre være med på å veilede de unge fiskerne i å fiske på andre arter, samt være med på å holde motet opp hos de unge - som aldri har opplevd slike vanskelige tider – får problemer. Særlig viktig er dette for befolkningen og fiskere i sjøsamiske områder der alle kjenner alle. I tillegg sliter sjøsamiske områder med fraflytting og avfolkning som direkte truer samisk miljø, kultur, næring og språk.

Saken påbegynt 12.03.26 kl. 09.02

Votering

Av 39 representanter var 37 til stede.

- Forslag 2 ble vedtatt med 21 stemmer mot 16 stemmer
- Forslag 5 ble forkastet med 35 stemmer mot 2 stemmer
- Forslag 4 ble forkastet med 35 stemmer mot 2 stemmer
- Forslag 3 ble forkastet med 23 stemmer mot 14 stemmer
- Forslag 1 ble vedtatt med 23 stemmer mot 14 stemmer
- Nærings- og kulturkomitéens tilrådning ble 23 vedtatt med stemmer mot 14 stemmer

Protokoll tilførsler

Representant Knut Einar Kristiansen, Nordkalottfolket, fremmet følgende protokolltilførsel:

I manntallsforskriften er det en øvre aldersgrense for fiskere på 75 år.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Heidi Persdatter Haaker, saksordfører	Henrik Olsen
2	Katri Kitti	
3	Jon-Christer Mudenia	
4	Nils Mikkel Mikkelsen Somby	Knut Einar Kristiansen

	Nils Mikkel Mikkelsen Somby	
5	Jovna Vars-Smuk	
6	Knut Einar Kristiansen	Henrik Olsen
		Sandra Márjá West
		Anne Henriette Nilut
	Knut Einar Kristiansen	
7	Per Mathis Oskal	Henrik Olsen
8	Henrik Olsen	Per Mathis Oskal
	Henrik Olsen	
9	Heidi Persdatter Haaker	Henrik Olsen
	Heidi Persdatter Haaker	
10	Ulf Tore Johansen	Anne Henriette Nilut
	Ulf Tore Johansen	
11	Sandra Márjá West	Per Mathis Oskal
	Sandra Márjá West	
12	Knut Einar Kristiansen	Sandra Márjá West
		Anne Henriette Nilut
		Arild Pettersen Inga
	Knut Einar Kristiansen	
13	Arild Pettersen Inga	
14	Vibeke Larsen	Anne Henriette Nilut
		Sandra Márjá West
	Vibeke Larsen	
15	Jon-Christer Mudenia	
16	Heidi Persdatter Haaker, saksordfører	
17	Henrik Olsen, til forretningsorden	

SP - vedtak:

I. Sametinget ber Sametingsrådet fremover arbeide med å:

- Følge opp anbefalingene fra rapporten «Sjøsamenes rettigheter til fiske i det tradisjonelle samiske bosettingsområdet» om lovfesting av retten til fiske i det sjøsamiske bosettingsområdet
- Påse at det gjøres grundige vurderinger av om fiskerireguleringene er med på å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur
- Jobbe med å få framskaffet et bredere kunnskapsgrunnlag med sikte på å hindre generelle dispensasjoner fra fjordlinjene og stanse dispensasjoner som svekker samenes materielle kulturgrunnlag. Ingen generelle dispensasjoner innvilges i samiske områder.

- Sikre at utvalget som skal gjennomgå og vurdere pliktsystemet for torsketrålere ivaretar de opparbeidede historiske rettighetene som samene har til fisken som ressurs. Større fleksibilitet i fangstmetoder og fartøybruk for dagens trålkonsesjoner, med mål om å sikre bosettingen i fjordene og langs kysten. Trålkonsesjoner med leverings- og bearbeidingsplikt skal følges opp med levering til land slik at det skaper arbeidsplasser og bosetting langs kysten, dersom dette ikke oppfylles skal kvotene trekkes inn og overføres til kystflåten.
- Jobbe for at Det internasjonale havforskningsrådet (ICES) inkluderer urfolkskunnskap i kunnskapsgrunnlaget for sine råd om forvaltning av fiskebestandene, samt utvikler samfunnsvitenskapelige råd om hvordan fiskeriforvaltningen, der det er relevant, kan bidra til at statene oppfyller sine folkerettslige forpliktelser overfor urfolk
- Arbeide for å etablere og styrke internasjonale urfolksallianser på fiskeriområdet i Nord-Atlanteren, herunder med sikte på representativ urfolksdeltakelse i ICES sitt arbeid og dets besluttende organer
- Jobbe for å få på plass en ny forvaltningsmodell for pukkellaks som kan gi både sjølaksefiskerne og elvesamene mulighet til å høste av denne ressursen, og dermed få styrket sitt materielle kulturgrunnlag
- Få etablert en statlig støtte- eller kompensasjonsordning som fullt ut dekker investeringskostnader knyttet til anskaffelse av nye faststående og aktive redskaper, herunder kilenøter og andre notredskaper, som er særskilt utviklet og godkjent for målrettet fiske etter pukkellaks i sjø uten utilsiktet dødelighet av stedegne anadrome arter, og som kan settes i drift når slike redskaper blir myndighetsgodkjent og tilgjengelige
- Jobbe for å sikre reelle muligheter til kombinert drift innen fiskeri og jordbruk
- Økt fokus på uttak av laksepredatorer, for eksempel sel

II. Sametinget anbefaler norske myndigheter å sørge for at:

- Befolkningen i samiske områder må få lovfestet sin rett til å fiske for å unngå at sjøsamenes menneskerettigheter krenkes
- Det gjøres grundige vurderinger av om fiskerireguleringene er med på å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur. Med lave torskekvoter i åpen gruppe er sjøsamisk kultur ytterligere truet. Det vil være avgjørende å holde kvotegrunnlaget, inkludert Kystfiskeordningen på et nivå som fiskere kan leve av
- Dispensasjoner til fiske etter NVG-sild innenfor fjordlinjene med fartøy over 15 meter tildeles i samråd med Fjordfiskerinemnda, og at berørte samiske interesser (f.eks. samiske fiskeriorganisasjoner eller lokale rettighetshavere) konsulteres i forkant. Ingen generelle dispensasjoner gis i samiske områder.
- Det gjennomføres en helhetlig gjennomgang av kongekrabbepolitikken
- Fiskeridirektoratet og Nærings- og fiskeridepartementet tilbyr Bivdu konsultasjoner om framtidige fiskerireguleringer
- Det tillates, som en styrking av det materielle grunnlaget for samisk kultur, et lokalt regulert fiske etter pukkellaks med faststående redskaper i sjø og elv for lokalbefolkningen i samiske områder
- Den norske regjeringen jobber for at urfolkskunnskap inkluderes i kunnskapsgrunnlaget for rådene som gis av ICES, samt inkludere urfolk i organisasjonens besluttende organer
- Bønder og andre primærnæringsutøvere i det særlige virkeområdet (angitt i § 2a) gis unntak fra inntektsbegrensningen for annen inntekt, jf. Forskrift om manntal for fiskarar og fangstmenn
- Bestemmelsene endres i Forskrift om manntal for fiskarar og fangstmenn, slik at bønder ikke hindres i å bruke nødvendig sesongarbeidskraft

Sametinget støtter for øvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Behandling av saken ble avsluttet 12.03.26 kl. 11:10.